

QUAN SANT ESTEVE ES DEIA VALLFLORIDA...

CRISTÒBAL SÀRRIAS MOSSO

D'això en fa molts anys. Més de seixanta. A Barcelona feia calor, i hi havia angoixa. Els avions deixaven caure la metralla sobre tota la ciutat. Sentíem arribar les "paves", els grisos trimotors dels alemanys que ens feien tremolar de por.

Una de les seves bombes va caure ben a prop de casa, a la cruïlla de Balmes i Gran Via. Tota ella va quedar en runes. Deien que una de les bombes va encertar un camió de trilita; qui ho sap. No en va quedar res. I això passava a dos-cents metres del nostre pis... Hi havia por, i justificada.

Nosaltres érem deu germans, de dotze a un any. I els pares tremolaven pensant que podíem acabar també dessota dels cascots i de les runes de l'edifici del carrer de Casp on vivíem. Ignorants, al sonar les sirenes, baixàvem a un soterrani d'una tenda de pintures, plena de líquids inflamables. Hauríem quedat rostits, malgrat el que ens repetia Ràdio Barcelona "la Generalitat vetlla per vosaltres"?... Els qui vetllaven eren els pares, neguitosos i impotents davant l'allau de metralla i de pólvora que deixaven darrere seu els Junkers alemanys.

REFUGIAR-SE... PERÒ ON?

I va venir el cop de cap. Gairebé sense pensar-ho (això crèiem els més grans... de 12 anys!) el pare ens va agafar als tres nois grans. No sé pas si ell sabia ben bé on volia anar, però li va dir al conductor que enfilés cap a l'interior, per la carretera que va camí de Girona. Tenia la trista experiència d'haver escollit abans un poble proper de la costa, i va ser també un objectiu militar (!). Ell necessitava poder anar i tornar a Barcelona, el reclamaven els seus clients malalts, l'Hospital d'Infecciosos al Port... i la necessitat de guanyar unes pessetes per alimentar tanta quitxalla...

Montcada, Granollers, Llinàs, Cardedeu... anàvem passant pobles, i ens aturàvem per baixar del cotxe un moment, mentre el pare preguntava, i preguntava...

De sobte, a la cruïlla de Palau va tenir una inspiració. Ell havia tingut clients de Sant Esteve de Palautordera. Potser allí, a l'interior, en un desviament, a prop del Montseny... Vam passar lentament pel carrer Major de Palau... Aquí, potser? No; seguim endavant...

La família Sàrrias Mosso

A SANT ESTEVE? NO; A VALLFLORIDA...

Sant Esteve no apareixia enlloc. El pare va preguntar... Potser ens hem equivocat? És un poble de més enllà? No, ara ja no hi ha sants, ens va dir el xofer... I el nom és més bonic, no ho veu, home... Vam topar precisament amb el secretari del poble, de cabells blancs enrinxolats, ulleres de moltes diòptries, que ens va confirmar la sospita del conductor del taxi...

I vam anar a parar al que seria la nostra salvació. Un home gras, seriós, però amb una cara de bona persona que impressionava. Almenys aquesta és la sensació que guardo del senyor Fèlix Net, l'antic client, potser i tot ocasional, del pare. En aquells moments era, per tots nosaltres, l'home providencial...

Mentre el pare parlava amb ell, nosaltres estàvem arrupits en un racó de la serradora... Poc pensàvem que aquell taller de carros seria el nostre refugi durant dos anys llargs.

Jo era el gran, i d'alguna manera vaig haver de responsabilitzar-me dels dos que m'acompanyaven quan l'endemà, després d'haver dormit a la fonda, el pare va enfilars la carretera amb un gran autobús dels Net i va desaparèixer per anar a Barcelona a buscar la resta de germans i la mare.

De cop i volta, ens van quedar sols.... En la soledat en què ens vam quedar els tres, vaig realitzar —ho recordo fins i tot ara al cap dels anys— el que seria la vida en el que em va semblar un món nou i diferent. Nosaltres érem de ciutat, i vivíem, a més a més, acovardits per les revoltes i la gana que es patia a Barcelona. Vallflorida representava la pau, l'aire lliure, la bonhomia de la gent... això és el que creïem. L'emportava, però, la tristesa, el buit dels pares que no sabíem si arribarien a tornar... I haig de reconèixer que vaig sentir una

tristesa nova, immensa, única, i que, a més a més, al cap del temps, haig de reconèixer que mai he tornat a experimentar: l'orfanat d'un nen.

L'estada a Vallflorida no va ésser fàcil. També vam patir gana com a Barcelona. Però ben aviat vam descobrir una de les característiques de la gent acollidora que ens envoltava, que si necessitava el metge també veia que ell els necessitava per alimentar els seus fills. Però d'això ja en parlaré més tard.

Va haver-hi una epidèmia de tifus. Sis germans van estar allitats amb molta febre, i dos es van morir. La més petita, que havia nascut allí, durant el primer temps d'estada a la Fonda —quins records de la Fonda!—, i un de tres anys, quan ja estàvem instal·lats a una casa de la plaça... I així vam estar fins al final de gener, quan va acabar el conflicte a Catalunya i vam tornar a Barcelona.

LA GENT DE VALLFLORIDA

Si he acceptat escriure aquestes notes, gairebé improvisades, és precisament per parlar de l'ambient, de la gent que vam trobar a Vallflorida. I no tinc dificultat a parlar de persones concretes... Només em preocupa oblidar-me d'algun nom. No vull consultar res més que la memòria de fa més de seixanta anys!

Ja he parlat de la persona que ens va acollir. En Fèlix Net va ésser per a tots nosaltres, menuts i grans, el gran valedor. Serè, amatent, sense escarafalls, ens va ajudar a situar-nos. La seva serradora era pels nois el lloc meravellós on entraven grans troncs d'arbre i en sortien carros, que ens semblaven un miracle de tècnica a les seves mans. Encara el veig fent les corbes, encaixant-les, fins arribar a unes rodes perfectes, i tot amb unes grans serres metàl·liques que, de tant en tant, esmolava ell o algun dels seus fills... Al cap dels anys, entrant a Sant Esteve sempre he de mirar a l'esquerra on hi havia el terreny de la serradora... Ja no hi és; llàstima!

I he parlat de la FONDA. Jo no podria precisar els noms de la bona gent que, de cop i volta, van veure entrar deu criatures i un matrimoni relativament jove (el pare i la mare no tenien ni quaranta anys!), que van ocupar jo no sé quantes cambres. No sé ni quin preu costava, ni com els pares podien pagar-lo. Crec que la mare va vendre unes quantes joies que li quedaven després dels pillatges incontrolats dels famosos *registros* del moment en el barri de l'Eixample. I el pare anava d'una banda a l'altra visitant malalts, amb la seva bicicleta o amb un diminut Ford, que va obtenir després que li requisesin a començaments del juliol del 36 el que acabava de comprar. (Pobre, amb la il·lusió amb què ens el va ensenyar pocs mesos abans d'esclatar el conflicte... encara recordo la matrícula: B.44667!)

Acollir... això és el que van fer tots. Potser al principi era sorpresa, curiositat, o una certa indiferència, tot s'ha de dir. Males cares, mai. Ni tant sols els nois de la nostra edat, que no miraven amb gaire bons ulls la colònia de fills de refugiats que habitaven el Castell de Fluvià. Ni els agradaven els soldats que, ferits o necessitats de descans, venien a Vallflorida. Algun d'ells, el recordo bé, era un pobre desgraciat sense cap mena d'educació ni respecte a res —on serà ara, si és que viu— i que ens va ensenyar totes les paraules més obscenes del vocabulari castellà. Les batalles que van lliurar els nois del poble amb els del Castell eren èpiques. Nosaltres no hi preniem part, potser perquè érem “nens de pis”, com ens deien despectivament moltes vegades...

Hi havia Cal Mingo... El colmado era un altre paradís. Tota la família, i les noies (ah, i la Pilar!), ens tractaven com de casa. I el forn de la Teresa, on ens ensenyaven com es pastava el pa... aquell que a Barcelona no vèiem mai... I no diguem Can Garballer, amb unes llesques de pa amb tomàquet que semblaven fetes pels àngels. I Can Giol, on vam assistir una vegada, amb astorament i embadalits, a la cerimònia de “matar el porc”. I després totes les masies, on anava el pare a veure malalts, i que de tant en tant ens donaven uns ous, o ens deixaven agafar unes quantes faves...

Això de les faves mereix un capítol apart... Fa uns anys, a Oriola (Alacant), van voler sorprendre'm dient-me que em prepararien un plat de faves, a l'estil del país. Es creien que no sabia com menjar-les, ja que eren crues... No sabien que a Vallflorida les menjàvem crues, amb la beina, i separades de la beina, i la beina sola ben bullida! I a més a més, les faves les rebíem com a pagament de la feina de collir-les nosaltres als camps.

I va haver-hi un esdeveniment important per nosaltres: la neu. En aquells dos anys va nevar mantes vegades. I una volta la neu va durar molt temps. Ja no era solament l'alt Montseny i el Turó de l'Home o el Pla de la Calma els que estaven nevats... També el poble va quedar blanc, amb ben bé un pam de neu. Excel·lent ocasió, podeu sospitar, per a una batalla amb els “invasors” del Castell. I amb la neu van venir els esclops... amb la barretina, comprats al mercat de Sant Celoni (ah, com es deia aleshores Sant Celoni?! Nens de pis amb esclops! Veritable il·lusió infantina...!

De fet, però, molts dels nois del Castell —que potser van acabar a Rússia com a *niños de la guerra*— eren simpàtics. Els col·lectius sempre són diferents dels individus. Jo en recordo especialment un, del qual vaig fer-me bon amic. D'alguna manera s'havia identificat amb Vallflorida, com nosaltres, i no li agradaven les petites batalletes que de tant en tant ens enterbolien la relació pacífica. Es diu —o es deia?— Eduardo. Era del Nord...

I a Palautordera hi havia un artista que intentava ensenyar-nos a dibuixar als dos grans. Jo era una inutilitat, amb una carbassa de dibuix a l'Institut de Granollers l'any 37. I cada dos dies, cap a Palau, a casa del Sr. Valls, que

Sant Esteve de Palautordera.

dirigia el carbó de la nostra mà, no sé si amb gaire profit per part nostra. Tornar a casa amb un paper on hi havia quelcom que s'assemblava a un gerro o a un paner de fruita acabava sent un esdeveniment... Ens esperaven potser només uns naps bullits, i no gaire més, però el dibuix ho compensava!

I els dies passaven i el conflicte seguia igual. La gent del poble crec que ja ens havia integrat. No recordo cap mala cara. Vallflorida era, per nosaltres, la nostra casa i el nostre poble, i gràcies al fet de la benevolència i l'amabilitat de tots. El record va unit a la mort de dos germans petits, veient el pare metge impotent i la mare plorant. En quedàvem nou, però els pares són sempre els pares, i ens estimen a tots per igual, encara que a vegades alguns fills semblen oblidar-ho, o no ho volen reconèixer... El petit cementiri de Vallflorida (ara Sant Esteve de Palautordera!) guarda els seus dos cossos, i potser, qui ho sap, la memòria dels nostres plors d'infants davant la mort de dos germans petits.

ELS ÚLTIMS DIES

El febrer del 39 va ser l'últim mes. Un mes intens i, per nosaltres, excitant. Barcelona havia capitulat, i es deia que les tropes avançaven cap a

Girona. Vèiem passar carros i camions de gent que fugia cap a França, i s'equivocava al abandonar la carretera general, creient que ficant-se en algun trencall podrien fugir més dissimuladament. Així deien. Però Vallflorida era un veritable cul de sac, i havien de fer pas enrere encara més atordits. Feien pena aquella gent amb carros atapeïts, mirats de gairell per molts, que murmuraven jo què sé quantes coses d'ells. Veritat o mentida, eren fugitius, i un fugitiu sempre fa pena... I, entre els que fugien, cosa estranya, va arribar a Vallflorida tot un hospital, amb metges, infermeres i material sanitari, amb biblioteca i tot... Van abandonar allí gairebé tot el material. Encara corria per casa fa ben poc temps una careta antigàs i entre els meus llibres més estimats tinc un diccionari català-castellà-català, que arrossego pel món fa això, seixanta-i-tants anys. Les escoles del poble van ser l'últim refugi de l'hospital de campanya, i els nois van entrar-hi *a saco*.

I també van haver de fugir alguns del mateix poble. Fugir, o exiliar-se, que és el preu de las victòries d'uns i les derrotes dels altres. Els qui estaven amagats —els deien, els que ara s'exiliaven, emboscats— sortien dels amagatalls, amb cara pàl·lida, i amb rostre de sorpresa i alegria. Recordo bé el nom de molts: dels que van haver d'allunyar-se qui sap si definitivament del poble —no ho sé pas— i dels que “ressuscitaven”.

I va haver-hi tres últims “espectacles bèl·lics”. El primer va ser una batalla aèria de més de mitja hora, com les que vèiem al cinema. Jo no sé pas quants “mosques” russos contra els *cazas* dels italians o dels alemanys... I amb avions tocats, i pilots tirant-se amb paracaigudes. Un espectacle que vam poder veure sobre els nostres caps, amagats inconscientment només a la llinja de les portes dels terrats. I, uns dies més tard, la davallada de les tropes de soldats jovenets per la carena de la dreta del poble, i l'entrada a cavall d'uns italians amb cascos emplumats, declarant “alliberat” Vallflorida. I es va celebrar tot amb una missa de campanya a l'esplanada de les escoles, entre les restes que encara hi havia de l'hospital fugitiu. La va ajudar el pare —ho recordo bé— davant la sorpresa de molts.

Vallflorida era de nou Sant Esteve de Palautordera.